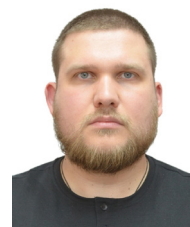

**ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ВЛАСНИКІВ АКТИВІВ, УПРАВЛІННЯ ЯКИМИ
ЗДІЙСНЮЄ НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО УКРАЇНИ
З ПИТАНЬ ВИЯВЛЕННЯ, РОЗШУКУ ТА УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ,
ОДЕРЖАНИМИ ВІД КОРУПЦІЙНИХ ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ**

Савулій Віктор Олександрович,

аспірант

Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

У статті розглянуто права та обов'язки власників активів, управління якими здійснює Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – Національне агентство).

Доведено, що власники таких активів зобов'язані дотримуватися всіх вимог чинного законодавства України та виконувати зобов'язання, стороною яких вони є, хоча управління активами здійснює Національне агентство. Національне агентство не є правонаступником жодних прав чи обов'язків власника активів за будь-якими правочинами. Передання активів в управління Національному агентству та укладення Національним агентством договору управління майном не тягне за собою автоматичного переходу права власності на таке майно до управителя. В такому випадку не існує правонаступництва і не відбувається переходу прав та обов'язків власника активів, управління якими здійснює Національне агентство, до Національного агентства й управителя. Встановлено, що за чинним законодавством України існує обов'язок власника активів, управління якими здійснює Національне агентство, надати Національному агентству безперешкодний доступ до такого активу. Окремою підставою прийняття активів Національним агентством в управління є згода власника активів. Згоду власника активів на передання їх в управління Національному агентству можна розглядати як односторонній правочин. Визначено, що власник активів – грошових коштів, які розміщені на його депозитному рахунку в банку, не має права з моменту накладення арешту на такі кошти вимагати видачі вкладу та виплати процентів чи доходу в іншій формі згідно з умовами договору банківського вкладу (депозиту). За загальним правилом власник активів має право погоджувати дії управителя активом у вигляді частки у статутному (складеному або пайовому) капіталі чи акцій, паїв під час здійснення ним повноважень власника у вищих органах управління відповідної юридичної особи.

Ключові слова: право власності, права власника, обов'язки власника, договір, управління активами, необґрунтовані активи, згода власника, цивільні правовідносини.

Savulii Viktor. Rights and Obligations of Assets' Owners Managed by the National Agency of Ukraine for Finding, Tracing and Management of Assets, which were obtained from corruption and other crimes

The author of the article has studied the rights and obligations of assets' owners managed by the National Agency of Ukraine for Finding, Tracing and Management of Assets, which were obtained from corruption and other crimes (hereinafter referred to as the National Agency).

It has been proved that the owners of such assets are obliged to comply with all the requirements of the current legislation of Ukraine and fulfil the obligations, where they are one of the parties, although the assets are managed by the National Agency. The National Agency is not a successor to any rights or obligations of assets' owner under any transactions. The transfer of assets to the management of the National Agency and the conclusion of a property trust agreement by the National Agency does not entail the automatic transfer of the right to ownership of such property to the manager. There is no succession in such a case and there is no transfer of the rights

and obligations of assets' owner managed by the National Agency to the National Agency and the manager. It has been established that the owner of assets managed by the National Agency is obliged to provide the National Agency with unhindered access to such assets under the current legislation of Ukraine. A separate basis for accepting assets for management by the National Agency is the consent of assets' owner. The consent of assets' owner to transfer them for management to the National Agency can be considered as unilateral transaction. It has been determined that the owner of the assets (monetary funds) placed on his / her deposit account in a bank does not have the right to demand the release of the deposit and payment of interest or income in another form in accordance with the terms of the bank deposit agreement from the moment of seizure of such funds. The owner of the assets has the right under a general rule to approve the actions of the assets' manager in the form of a share in the authorized (compounded or share) capital or shares and stocks while exercising the powers of the owner in the higher management bodies of the relevant legal entity.

Key words: *right to ownership, owner's rights, owner's obligations, agreement, assets management, unreasonable assets, owner's consent, civil legal relations.*

Постановка проблеми. Створення Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – Національне агентство, АРМА), було спрямоване на реалізацію державної антикорупційної політики України.

Розділ III Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10 листопада 2015 року № 772-VIII (далі – Закон про Національне агентство № 772-VIII) [1], що має назву «Управління активами», визначає особливості управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, зокрема, управління грошовими коштами та банківськими металами, управління рухомим та нерухомим майном, цінними паперами, майновими та іншими правами тощо.

Активи – кошти, майно, майнові та інші права, на які може бути накладено або накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковані за рішенням суду у кримінальному провадженні чи стягнені за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими (п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону про Національне агентство № 772-VIII) [1].

Згідно з ч. 1 ст. 21 Закону про Національне агентство № 772-VIII управління рухомим та нерухомим майном, цінними паперами, майновими та іншими пра-

вами здійснюється Національним агентством шляхом передачі відповідних активів в управління в порядку, визначеному цим Законом, або їх реалізації [1]. Відповідно до ч. 6 ст. 1032 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року № 435-IV (далі – ЦК України) у випадках, встановлених законом, установником управління може бути Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів [2]. Отже, постає питання про співвідношення прав та обов'язків законного власника майна і прав та обов'язків Національного агентства щодо управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Термін «законний власник» вживається в Законі про Національне агентство № 772-VIII. Крім того, Закон України від 18 червня 2025 року № 4503-IX «Про внесення змін до Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» щодо посилення інституційної спроможності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, та вдосконалення механізмів управління активами» [3], який набрав чинності 30.07.2025, істотно змінив механізм управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Набрання чинності Законом України «Про Національне агентство України

з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» активізувало наукові розвідки щодо цієї проблематики. Так, В.І. Бобрик дослідив особливості провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування [4]; Я.В. Вороніжський визначив ключові особливості процедури визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави [5]; Н.М. Навальнева також з'ясувала особливості визнання необґрунтованими активів та їх витребування в контексті конфіскаційних санкцій у цивільному праві [6]. Щодо прав та обов'язків власників активів, управління якими здійснює Національне агентство, досліджень у національній приватноправовій науці було проведено не досить. Зокрема, питання захисту права власності у контексті запровадження процедур щодо вилучення майна, визначеного необґрунтованими активами, розглядала у своїх наукових працях О.І. Антонюк [7; 8].

Метою цієї статті є визначення прав та обов'язків законних власників активів, управління якими здійснює Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ст. 1 Першого Протоколу від 20 березня 1952 р. до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод проголошується, що «кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів» [9]. Згідно з ч. 4 ст. 41 Конституції України від 28 червня 1996 року ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним [10].

Згідно з абз. 7 ч. 6 ст. 100 Кримінального процесуального кодексу України речові докази вартістю понад 200 розмірів мінімальної заробітної плати, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження, передаються за письмовою згодою власника, а в разі її відсутності – за рішенням слідчого судді, суду Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, для здійснення заходів з управління ними з метою забезпечення їх збереження або збереження їхньої економічної вартості, а речові докази, зазначені в абзаці першому цієї частини, такої самої вартості – для їх реалізації з урахуванням особливостей, визначених законом [11].

Аналізуючи права та обов'язки законного власника активів, управління якими здійснює Національне агентство, в контексті положень цивільного законодавства України варто зазначити, що власники таких активів мають дотримуватися всіх вимог чинного законодавства України та договірних зобов'язань, стороною яких є власники активів, управління якими здійснює Національне агентство.

Так, у постанові Північного апеляційного господарського суду від 08 липня 2025 року у справі № 910/1986/25 зазначається, що «Акціонерне товариство Науково-виробничий комплекс газотурбобудування Зоря – Машпроект» звернулося з позовом до Товариства з обмеженою відповідальністю науково-виробниче підприємство «Енергія Новояворівськ», Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, та Товариства з обмеженою відповідальністю «Нафтогаз Тепло» про солідарне стягнення заборгованості у розмірі 6097669,29 грн. Обґрунтовуючи позовні вимоги, позивач вказує на те, що між ним та відповідачем-1 було укладено договір про закупівлю № 957 від 10.05.2018, проте відповідач-1 всупереч умовам п. 3.4.3 зазначеного договору не оплатив кошти за виконані роботи, внаслідок чого за ним виникла заборгованість. ... Водночас, враховуючи специфічний правовий статус речового доказу

у кримінальному провадженні, а також суть накладеного арешту та головне призначення Національного агентства, АРМА не є правонаступником жодних прав чи обов'язків власника активів за будь-якими правочинами та перед будь-якими третіми особами. Чинним законодавством не передбачено процедури, механізму чи якоїсь іншої можливості, за яких АРМА може стати кредитором чи боржником у зобов'язаннях власника активів за будь-якими правочинами та перед будь-якими третіми особами. У зв'язку з цим будь-які правочини (договори), укладені власником активу з третіми особами, не мають жодної зобов'язальної сили для АРМА та/або обраного ним професійного управителя. ... Отже, зобов'язання відповідача-1 перед позивачем за договором № 957 від 10.05.2018 не поширюються на АРМА та Товариство з обмеженою відповідальністю «Нафтогаз Тепло» (як управителя майном), як помилково вважає позивач. ... З договору про управління майном (активами), укладеного 19.11.2019 між відповідачем-2 та відповідачем-3, не вбачається обов'язку відповідача-3 у разі прийняття активів відповідача-1 в управління нести солідарну відповідальність з відповідачем-1 за невиконання укладеного з позивачем договору № 957 від 10.05.2018. ... До того ж слід звернути увагу скаржника, що у відповідності до положень ст. 1043 ЦК України та умов договору управління майном (активами) управитель несе субсидіарну відповідальність лише за боргами, що виникли у зв'язку зі здійсненням ним управління, а також у разі вчинення правочинів з перевищенням наданих йому повноважень або встановлених обмежень. Водночас управитель не несе відповідальності за будь-які правочини (договори), укладені власником активу з третіми особами» [12].

Таку позицію суду варто підтримати, оскільки передання активів в управління Національному агентству та укладення Національним агентством договору управління майном не тягне за собою автоматичного переходу права власності на таке майно до управителя. Відповідно, в такому випадку не існує правонаступництва і не відбувається переходу

прав та обов'язків власника активів, управління якими здійснює Національне агентство, до Національного агентства й управителя. Якщо за рішенням суду стягуються активи в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими, то власником активів є держава, а не Національне агентство.

Ця позиція може бути підтверджена положеннями ч. 5 ст. 1033 ЦК України, згідно з якою «управитель, якщо це визначено договором про управління майном, є довірчим власником цього майна, яким він володіє, користується і розпоряджається відповідно до закону та договору управління майном. Договір про управління майном не тягне за собою переходу права власності до управителя на майно, передане в управління» [2].

Аналіз положень Закону про Національне агентство № 772-VIII свідчить про обов'язок власника активів, управління якими здійснює Національне агентство, надати Національному агентству безперешкодний доступ щодо такого активу, хоча при цьому представник власника має право бути присутнім під час проведення обстеження (огляду) та документування фізичного стану активу.

Відповідно до ч. 1 ст. 19 Закону про Національне агентство № 772-VIII активи приймаються Національним агентством в управління на підставі: 1) ухвали слідчого судді, суду про передачу активів Національному агентству для здійснення заходів з управління активами з метою забезпечення його збереження або збереження його економічної вартості; 2) ухвали слідчого судді, суду про передачу активів Національному агентству для реалізації; 3) згоди власника активів [1]. Отже, окремою підставою прийняття активів Національним агентством в управління є згода власника активів.

З точки зору цивільного права становить інтерес правова природа згоди власника активів на передання їх в управління Національному агентству. І.В. Спасибо-Фатєєва зазначає, що «згода зазвичай розуміється як одностороннє волевиявлення суб'єкта права. Природа згоди – односторонній правочин, оскільки особа тим самим реалізує своє право і тим самим це робить можливим для інших

осіб здійснити своє право» [13, с. 44]. Згоду власника активів на передання їх в управління Національному агентству також можна розглядати як односторонній правочин – дію особи, спрямовану на набуття цивільних прав та обов'язків. Проте згода власника активів сама по собі не тягне виникнення цивільних правовідносин з управління активами Національним агентством, а є елементом фактичного складу як підстави виникнення цивільних правовідносин з управління активами.

Закон про Національне агентство № 772-VIII у ст. 20 визначає особливості управління грошовими коштами та банківськими металами, передбачаючи, зокрема, в частині першій цієї статті, що «управління грошовими коштами у готівковій та безготівковій формах у будь-якій валюті, на які накладено арешт у кримінальному провадженні або у позовному провадженні у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, здійснюється Національним агентством шляхом: 1) їх розміщення на депозитних рахунках Національного агентства у відповідній валюті, відкритих у державних банках, визначених на конкурсних засадах у порядку, встановленому Законом України «Про публічні закупівлі», за договором банківського вкладу на вимогу; 2) продовження їх розміщення до закінчення строку дії договору депозиту на депозитному рахунку власника в банку, в якому вони були розміщені на момент накладення арешту, із заборобою здійснення видаткових операцій та виплати процентів чи доходу в іншій формі згідно з умовами договору. У разі закінчення строку дії договору депозиту з наступного дня подальше управління відповідними коштами разом з нарахованими після накладення арешту процентами чи іншими видами доходу здійснюється в порядку, визначеному пунктом 1 цієї частини» [1].

Отже, власник активів – грошових коштів, які розміщені на його депозитному рахунку в банку, не має права з моменту накладення арешту на такі кошти вимагати видачі вкладу та виплати процентів чи доходу в іншій формі згідно з умовами договору банківського вкладу (депозиту).

У разі набрання законної сили судовим рішенням про скасування арешту прийнятих в управління активів та/або скасування передачі активів в управління Національному агентству за умови наявності судового рішення в Єдиному державному реєстрі судових рішень Національне агентство протягом 10 робочих днів повертає такі активи законному власнику.

В онлайн-медіа подається інформація, що «в рамках своєї діяльності Нацагентство розглянуло заявку законного власника та ухвалило рішення повернути йому грошові кошти у зв'язку з набранням законної сили судового рішення про скасування арешту переданих в управління грошових коштів. З метою виконання рішення про скасування арешту ТОВ «Фінансова компанія» «Ліберті Фінанс» повертаються 1 млн 278 тис грн та 15,4 тис. доларів США, з яких понад 300 тис. грн – це сума нарахованих банком відсотків» [14].

Аналіз законодавчих положень, викладених в абз. 2–3 ч. 4 ст. 21 Закону про Національне агентство № 772-VIII, свідчить, що за загальним правилом власник активів має право погоджувати дії управителя активом у вигляді частки у статутному (складеному або пайовому) капіталі чи акцій, паїв під час здійснення ним повноважень власника у вищих органах управління відповідної юридичної особи.

Управитель активом у вигляді частки у статутному (складеному або пайовому) капіталі чи акцій, паїв під час здійснення повноважень власника таких активів в органах управління відповідної юридичної особи не погоджує з власником такого активу свої дії щодо управління ним, якщо рішенням слідчого судді, суду встановлено, що такий актив прямо чи опосередковано належить: Російській Федерації, Республіці Білорусь (далі – держава-агресор); громадянину держави-агресора (крім тих, які проживають на території України на законних підставах) або особі, яка не є громадянином держави-агресора, але має місце проживання або здійснює основну діяльність на території держави-агресора; юридичній особі (її філії, представництву), яку створено та зареєстровано відповідно до

законодавства держави-агресора або місцезнаходженням та місцем здійснення основної діяльності якої є територія держави-агресора, або яку створено відповідно до законодавства України чи іноземної держави, засновником, бенефіціаром, членом або учасником (акціонером) якої прямо чи опосередковано є держава-агресор (абз. 4–7 ч. 4 ст. 21 Закону про Національне агентство № 772-VIII) [1].

Висновки. Таким чином, прийняття Закону про Національне агентство № 772-VIII і запровадження механізму управління Національним агентством активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, є правовими механізмами здійснення державою Україною контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів суспільства, що не порушує конвенційне право особи мирно володіти майном і конституційний принцип непорушення права приватної власності. Управління рухомим та нерухомим майном, цінними паперами, майновими та іншими правами здійснюється Національним агентством шляхом

передачі відповідних активів в управління в порядку, визначеному Законом про Національне агентство № 772-VIII, або їх реалізації. Власники активів – коштів, майна, майнових та інших прав, на які може бути накладено або накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, зобов'язані дотримуватися всіх вимог чинного законодавства України та виконувати зобов'язання, стороною яких вони є, хоча управління активами здійснює Національне агентство. Національне агентство не є правонаступником жодних прав чи обов'язків власника активів за будь-якими правочинами. Передання активів в управління Національному агентству та укладення Національним агентством договору управління майном не тягне за собою автоматичного переходу права власності на таке майно до управителя. В такому випадку не існує правонаступництва і не відбувається переходу прав та обов'язків власника активів, управління якими здійснює Національне агентство, до Національного агентства й управителя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 05.08.2025).
2. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text> (дата звернення: 05.08.2025).
3. Про внесення змін до Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» щодо посилення інституційної спроможності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, та вдосконалення механізмів управління активами» : Закон України від 18 червня 2025 року № 4503-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4503-20#Text> (дата звернення: 05.08.2025).
4. Бобрик В.І. Провадження в справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування як вид галузево-матеріальної диференціації справ позовного провадження цивільного процесу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 1. Том 1. С. 139–142.
5. Вороніжський Я.В. Ключові особливості процедури визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 92–99. URL: http://lsei.org.ua/8_2023/19.pdf (дата звернення: 05.08.2025).
6. Навальнева Н.М. Визнання необґрунтованими активів та їх витребування. *Проблеми цивільного права та процесу* : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О.А. Пушкіна, 25 травня 2018 р. Харків. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обласний осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків : ХНУВС, 2018. С. 350–353.

7. Антонюк О.І. Захист права власності у контексті запровадження процедур щодо вилучення майна, визначеного необґрунтованими активами. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. 2017. Випуск 3. Том 1. С. 72–77.

8. Антонюк О.І. Позбавлення права власності на необґрунтовані активи в контексті європейських стандартів захисту права власності. *Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 8 червня 2018 року / за ред. Р.С. Мельника, відпов. ред. Л.Ю. Малюга. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 294–297.

9. Протокол від 20 березня 1952 р. до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення: 05.08.2025).

10. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 06.08.2025).

11. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1162> (дата звернення: 06.08.2025).

12. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 08 липня 2025 року, судова справа № 910/1986/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128719942> (дата звернення: 06.08.2025).

13. Односторонні правочини : монографія / І.В. Спасибо-Фатєєва, С.О. Глотов, О.І. Зозуляк та ін. ; за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2024. 480 с.

14. АРМА захищає не лише державні інтереси, але й права законних власників. URL: <https://arma.gov.ua/news/typical/arma-zahischae-ne-lishe-derjavni-interesi-ale-y-prava-zakonnih-vlasnikiv> (дата звернення: 06.08.2025).

Стаття надійшла у редакцію: 15.08.2025

Стаття прийнята: 27.08.2025

Опубліковано: 27.10.2025

